

Б.В. Гринберг, В.П. Красней.). Гэты слоўнік у асноўным задавальняе карыстальніка па аб'ёму электратэхнічных тэрмінаў, але не задавальняе па якасці перакладу. Аўтары, напрыклад, свядома абмежавалі прымяненне дзееспрыметнікаў (*сістэма дэмпфавання* замест *дэмпфавальная сістэма* і г.д.). Таму ёсць патрэба ўдзелу спецыялістаў-філолагаў у стварэнні падобных слоўнікаў.

Трэба адзначыць, што пераважная большасць слоў у любым спецыяльным тэксце — гэта ўсё-такі не спецыяльныя тэрміны, а агульнаўжывальныя словы. Таму адначасова са спецыяльнымі неабходна мець фундаментальныя агульнамоўныя слоўнікі. У апошнім шостым выданні трохтомнага "Русско-белорусского словаря" (1995 г.) зноў паўтараюцца такія супярэчнасці, як *выканком* або *політэхнічны інстытут* і *політэхнікум*. Таму няма даверу да гэтага афіцыйнага выдання.

Асноўныя цяжкасці пры перакладзе электратэхнічных тэкстаў для аўтараў складаюць:

1) канчатак *-а* або *-у* назоўнікаў мужчынскага роду другога скланення ў родным склоне адзіночнага ліку: *блока, варыянта, дыспля, дыска, каталага, ланцуга, нумара, тока, экрана, цыкла і алгарытму, віду, дадатку, метаду, масіву, рэжыму, разліку, ходу*.

2) пераклад дзееспрыметнікаў цяперашняга часу незакончанага трывання: *устанавліваемы, дыферэнціруемы, вяртаюцца* і г.д.

Кісялёва С.Ю.

РЭГІЯНАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ МОВЫ РАМАНАЎ «ПАЛЕСКАЙ ХРОНІКІ» І.П. МЕЛЕЖА

«Палеская хроніка» — гэта твор, у якім палескі край паўстае перад намі ва ўсёй сваёй прыгажосці, з усімі сваімі асаблівасцямі. Перадаць з такой надзвычайнай дакладнасцю каларыт гэтай беларускай старонкі мог толькі чалавек, лёс якога непасрэдна звязаны з ёй. Падзеі, што адбываліся ў І. Мележам у раманах «Палескай хронікі», адбываюцца на тэрыторыі бытавання ўсходнепалескай групы гаворак паўднёва-заходняга дыялекту.

Мясцовыя словы, такія выразныя і мілагучныя, настолькі зліваюцца з моўнай тканінай твора, што, як справядліва адзначае Алесь Адамовіч, «увесь кантэкст адразу настройвае чытача на ўспрыняцце мовы палянуцкай «усур'ёз» (1). І ў гэтым трэба адзначаць заслугу І.П. Мележа, які імкнуўся да прадуманага і паслядоўнага падбору дыялектызмаў.

У мове раманаў знаходзяць месца фанетычныя, лексічныя, семантычныя і словаўтваральныя дыялектызмы. Фанетычныя дыялектызмы, якія ў межах кантэксту гучаць натуральна і арганічна, адпостроўваюць такія фанетычныя асаблівасці ўсходне-палескай групы гаворак, як:

недзісімілятыўнае няпоўнае аканне: балото, добранько, ведамо, тато, бацько, непагано і інш.;

ужыванне ў становішчы пасля цвёрдых губных зычных у адпаведнасці з галосным [ы] галоснага [у] пад націскам: забуў, небуў, кабулка, прыбуў, вурасло;

ужыванне пасля цвёрдых зычных у адпаведнасці з галосным [ы] галоснага [у] у ненаціскным становішчы: мабуць, було, не адказуваеш, падпісувай, спрабуваў;

адсутнасць замены [э] на [о] у канцавым адкрытым складзе: ужо, ус'е;

ужыванне фанемы [э] на месцы [а] з памякчэннем папярэдняга зычнага: кеб.

Але мастацкі твор усё роўна застаецца мастацкім, і нельга чакаць ад яго ледзь не навуковага адпостравання фанетычных рыс гаворкі. Таму ў ім не зафіксаваны некаторыя фанетычныя асаблівасці паўднёва-заходняга дыялекту, напрыклад, еканне, наяўнасць прыстаўнога [г] перад пачатковымі [а], [о], [у], [і]; зацвярдзенне губных з выдзяленнем [j] перад галоснымі [а], [о].

Раманы «Палескай хронікі» І.П. Мележа з'яўляюцца яркім сведчаннем удалага выкарыстання мастаком лексічных рэсурсаў народнай мовы. Аналізуючы тэкст раманаў, можна заўважыць, што асноўную частку дыялектызмаў складаюць словы, распаўсюджаныя на значнай тэрыторыі Беларусі, якія ў сваёй сукупнасці складаюць неад'емную частку лексікі народных гаворак. У іх складзе вылучаюцца ўласна лексічныя і этнаграфічныя дыялектызмы, або так званыя рэгіялізмы. Сярод уласна

лексічных дыялектызмаў пераважную большасць складаюць дзеясловы:

выжыльвацца "працаваць старанна" (2) –

Апаноўвалі ўспаміны, як год за годам, можна сказаць, усё жыццё гнуўся, выжыльваўся дзеля сваёй зямлі (5, 297) (3);

выплішчвацца "паказацца" –

Глушакі збіраліся з двара ехаць, калі сонца толькі пачало выплішчвацца з-за цёмнага лесу (6, 10);

дапетрыць "дабраць розуму, разабрацца" (43) –

Усякае лезе ў начальство. А таго не *дапетрыць*, што ў мяне свой закон, свая ўласць (5, 313);

завуркатаць "загрымець глуха" (54) –

Яшчэ доўга да вечара захмарыла ўсё, пацямнела навокал, *завуркатаў* наводдаль гром (6, 27).

Меншую групу сярод уласна лексічных дыялектызмаў складаюць эмацыянальна-ацэначныя назвы асобы:

балэбус "гультай" (19) –

Здароваму гэтаму *балэбусу* як і не было клопату, што бацьку пятло зацягваюць (6, 121);

нездамека "чалавек слабасільны, хваравіты" (95) –

Адкуль і сіла ў *нездамекі* старога знайшлася, каб трохі, сагнуў бы Васіля (5,337);

прычэпа "прыдзіра, хто чапляецца, прыдзіраецца" (123) –

Міканор, нібы пабачыў гарэзную Іванаву ўсмешку — і тут, *прычэпа*, не ўтрываў, каб не пакпіць з лобімага слоўца (5, 191).

Знайшлі сваё адпостраванне на старонках «Палескай хронікі» і нешматлікія дыялектызмы — назвы абстрактных паняццяў:

горнасць "горыч" (39) –

Стала чагосыці тамліва, чагосыці стала браць *горнасць* (6, 52);

кывота "несправядлівасць" (75) –

Его з людской *кывоты* здаецца, што мне лепшае папалася (5, 293);

навалачка "шмат непрыемнага" (90) –

За часам, за *навалачку* турбот радзей і радзей успамінаў ужо Ганну (6, 262).

Асобную групу ў палескіх раманах І.П. Мележа займаюць так званыя этнаграфічныя дыялектызмы, якія адпостроўваюць асаблівасці народнага побыту Палесся:

верчык "скрутак лазы, часцей на шырынню далоні" (27) –
Чаго тут толькі няма — і граблі, і зубы ў граблі, і нават лаза,
верчыкі лазы на лапці! (5, 272);

кломля "рыбацкая снасць" (73) –

З *кламлей* трэба было ісці ўдваіх, утраіх (5, 38);

мокуць "забалочанае месца" (88) –

А так от — «мокуць» і «мокуць», мокрас, гіблае месца (5, 19);

подплетак "шыя для падплетання лапцей" (115) –

Ён корпаўся з выслізганым вострадзюбым *подплеткам* і лазо-
ваю дзяткаю пліў лапці (5, 81);

ралка "рагаціна, рагуліна" (128) –

Давай я *ралцы* зраблю (5, 24).

У мове «Палескай хронікі можна вызначыць значную групу
словаўтваральных дыялектызмаў, якія адрозніваюцца ад
літаратурных адпаведнікаў некаторымі марфемамі. Напрыклад:

нахаба "нахабнік" (94) –

Бацька, абураны тым, што пабачыў, і не першы раз тым, як
трымаецца з ім гэты *нахаба*, не зразу знайшоў, што адказаць
(6,69);

купінне "куп'ё" (77) –

Трэба пашукаць сухога *купіння*, падабрацца да глыбіні (5,
356).

Асабліваю ўвагу звяртаюць на сябе семантычныя дыялектыз-
мы, якія ўжываюцца ў літаратурнай мове, але ва ўсходнепалескіх
гаворках набылі новыя значэнні:

абцінаць "пранізваць (аб холадзе) або ахопліваць" –

Адна дарога ...адразу за апошнімі дамамі ўлазіла ў густы і
цёмны лес, абхапіўшы, спіснуўшы з двух бакоў, не выпускаў яе...
да самай чыгуначнай станцыі, якую таксама *абцінаў* лес (6, 168);

несамавіты "звар'яцелы, сам не свой" –

Крок у крок тупала побач, баялася, адумаецца, выкіне зноў
што-небудзь, *несамавітая* (6, 39).

Неабходна адзначыць, што прааналізаваныя дыялектызмы
ўжываюцца заўсёды да месца, успрымаюцца як нешта неабход-
нае, без чаго многае ў рамане страціла свой першапачатковы
сэнс.

Літаратура

1. *Адамовіч А.* Здалёк і зблізку. — Мн., 1976. — С. 388.
2. Народная лексіка Гомельшчыны ў фальклору і мастацкай літаратуры: Слоўнік. Пад рэд. *Анічанкі У.В.* — Мн., 1983.
3. *Мележ І.* Збор твораў: У 10-ці тамах. — Мн., 1979-85. Т. 5.